

Bankovní sektor České republiky: vývoj v krizovém období a současnost

*Zbyněk Revenda**

Abstrakt:

Autor analyzuje vývoj českého bankovního sektoru za posledních deset let se zaměřením na vybrané položky aktiv a pasiv s cílem posoudit stav a vývoj likvidity a solventnosti. Banky neměly vážnější problémy ani v letech ekonomického poklesu 2009 a 2012-2013, nepotřebovaly pomoc od centrální banky či od státu. Potenciálním a paradoxním problémem může být vysoký stav volných rezerv u centrální banky. Jde sice o bezriziková a vysoce likvidní, ale také o málo výnosná aktiva. Tento stav rovněž vede k prakticky nulovému stavu půjček bank od centrální banky. Hlavním důvodem dramatického růstu rezerv byly devizové intervence proti koruně. Banky jako celek jsou také solventní, průměrná kapitálová přiměřenost výrazně převyšuje stanovené minimální požadavky. Těžké finanční krize se ve sledovaném období nevztahují na český bankovní systém.

Klíčová slova: Aktiva bank; Pasiva bank; Rezervy bank; Kapitálová přiměřenost.

JEL klasifikace: G21, E5.

1 Úvod

Roky 2007, popř. 2008 jsou považovány za roky počátku finanční krize. Autor se záměrně vyhýbá běžně uváděnému přívlastku globální, neboť krize zdaleka nepostihla všechny země či celé kontinenty. Jedním z příkladů zemí, kterých se finanční krize přímo netýkala, je Česká republika.

Termínem finanční krize v článku rozumíme situaci, kdy je v problémech se solventností „významný“ počet finančních institucí s tím, že jednotné vymezení termínu neexistuje (Kindleberger a Aliber, 2005; Mishkin, 2013). Stejně tak nelze vymezit přesné hranice mezi „typy“ finanční krize v podobě bankovní krize, úvěrové krize, dluhové krize, hypoteční krize apod. (Reinhart a Rogoff, 2009).

Při zaměření se na bankovní krizi můžeme tuto situaci spojit s problémy se solventností vyššího počtu bank. Takovému vývoji se Česká republika nevyhnula v 90. letech 20. století.

Základním cílem článku je zhodnocení vývojových trendů hlavní bilančních položek bank v České republice v posledních deseti letech a jejich srovnání s trendy vývoje ekonomiky. Metodologie vychází z analýzy statistických dat publikovaných v ARAD, systému veřejné databáze České národní banky.

* Zbyněk Revenda; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra měnové teorie a politiky, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <revy@vse.cz>.
Příspěvek byl zpracován v rámci projektu Vysoké školy ekonomické IGA F1/18/2017.

Ve druhé a třetí části jsou stručně popsány poslední krize v řadě významných zemí a dřívější bankovní krize u nás. Ve čtvrté části je analyzován vývoj českého bankovního sektoru za posledních deset let s jednoznačným závěrem – vývoj rozhodně nelze označovat za krizový. Banky zůstávaly zdravé i v letech hlubokého ekonomického poklesu, tj. 2012–2013 a zejména 2009.

Autor předem upozorňuje na naprosto převládající zdroje nikoli z odborné literatury, ale ze statistických dat. To plně odpovídá tematickému zaměření článku. Podrobné analýzy za jednotlivé roky jsou u nás součástí ročních zpráv o finanční stabilitě, publikovaných Českou národní bankou (ČNB, 2017h), z českých autorů se obdobnou problematikou zabývali např. Blahová (2015) nebo Mandel a Tomšík (2015).

2 Finanční krize v první dekádě 21. století

V úvodu zmíněné roky počátků významných finančních či bankovních krizí jsou spojovány se Spojenými státy americkými, s postupným „přeléváním“ na některé další kontinenty, především Evropu.

Ve skutečnosti se první příznaky krize začaly objevovat v britském bankovním systému v souvislosti se značně medializovaným případem středně velké Northern Rock Building Society. Banka byla na straně pasiv značně závislá na krátkodobých mezibankovních půjčkách a na straně aktiv výrazně angažovaná v dlouhodobých hypotečních úvěrech. V září 2007 musela požádat o pomoc Bank of England, což velmi rychle vedlo k panice a situaci známé jako bankovní run – tedy k něčemu, co Velká Británie zažila poprvé po přibližně 150 letech. V únoru 2008 byla banka převzata britskou vládou.

Ve Spojených státech amerických se do problémů nejdříve dostaly tzv. investiční banky specializované na transakce s cennými papíry.¹ Jako první z „velké pětky“ to byla Bear Stearns Companies, které poskytl pomoc Fed (únor 2008); banka byla o tři měsíce později převzata (JPMorganChase). Brzy následovaly problémy nejen dalších investičních bank, ale zejména bank s vysokými pohledávkami na hypotečním trhu a/nebo bankami a finančními společnostmi investujícími ve velkém do finančních derivátů.

Za vrchol krize je často považován spektakulární úpadek Lehman Brothers Holdings v polovině září 2008; autor upozorňuje na další značné problémové

¹ Od roku 1934 (Banking Act, resp. jeho část Glass-Steagall Act) byly v USA v platnosti silné – v průběhu dalších desítek let postupně zmírňované – bariéry mezi obchodním a investičním bankovníctvím. Po jejich zrušení na federální úrovni (1999) se řada investičních bank začala významně podílet na dlouhodobém úvěrování. Stejným problémem v obecné rovině se však staly transakce s neprůhlednými finančními deriváty. Reforma platná od července 2010 mj. některé bariéry obnovila (Dodd–Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act).

případy, především pojišťovnu AIG nebo státem podporované specializované hypoteční banky, např. Federal National Mortgage Association („Fannie Mae“).

V Evropě tento vývoj snad nejhůře dopadl na islandské banky s neuvěřitelně vysokými investicemi do finančních derivátů. V Evropské unii šlo zejména o irské, portugalské a španělské banky, s postupným dopadem na banky v jiných zemích. Bankovní krizí si však všechny země unie projít nemusely.

3 Bankovní krize v České republice

V České republice můžeme za krizová označovat dvě období. První bylo spojeno s malými bankami, druhé naopak s největšími. Hlavní příčinou problémů bank byly špatné úvěry.

3.1 Krize malých bank

V letech 1996–1997 vrcholily problémy především v sektoru malých bank. Dosavadní benevolentní přístup České národní banky k neplnění regulačních pravidel, především kapitálové přiměřenosti, byl ukončen. Bankám v krizi pomáhaly jak centrální banka, tak účelově založené společnosti. Pomoc byla formálně spojena se dvěma záchrannými programy.

Konsolidační program II (1996) byl spojen s pomocí centrální banky podmíněnou plněním tvrdších podmínek bankami, které do programu vstoupily. Šlo o devět bank, které velmi brzy ukončily činnost cestou odprodeje jiným investorům nebo po zavedení nucené správy a pozdějším odebrání licence.

Podstatou *Stabilizačního programu* (1997) bylo nahrazení nekvalitních aktiv likvidními prostředky na základě návratného odkupu aktiv specializovanou společností Česká finanční, s. r. o. Banky měly prodaná aktiva odkupovat zpátky v časovém horizontu pěti až sedmi let, během kterých musely na odkup tvořit rezervy. Prodej za likvidní prostředky automaticky vedl k posílení likvidity a zvýšení kapitálové přiměřenosti.

Do programu vstoupilo šest malých bank, ze kterých tři skončily odebráním licence, jedna banka byla převzata a zbývající dvě byly prodány jiným vlastníkům.

Krize malých bank byla „doplněna“ úpadkem *Agrobanky*, největší banky bez státní účasti, s podílem 3,6 % na bilanční sumě bankovního systému. Na banku byla uvalena nucená správa (září 1996) a banka byla později rozdělena na „špatnou část“ likvidovanou centrální bankou a „dobrou část“, která byla v červnu 1998 prodána zahraničnímu investorovi (nyní MONETA Money Bank).

3.2 Krize velkých bank

Problém špatných úvěrů se postupně vyhrotil u tří ze čtyř největších bank (1998–2000), v našem systému jednoznačně bank „příliš velkých na úpadek“. Dvěma bankám se státním podílem – *České spořitelně* a *Komerční bance* – pomohl stát, a

to především zvyšováním kapitálu a odkupem špatných aktiv. Pomoc se později projevila ve vyšší prodejní ceně při jejich privatizaci.

Vrcholem krize byl případ již privátní Investiční a Poštovní banky (červen 2000). Uvalení nucené správy trvalo tři dny a banka byla odprodána Československé obchodní bance. Odprodej byl spojen se zárukami centrální banky a později české vlády na špatná aktiva. Způsob řešení vedl v dalších letech k mezinárodním arbitrážím mezi státem a hlavním akcionářem (Nomura International).

3.3 Odebírání licencí

Faktickým koncem činnosti banky u nás je odebrání licence centrální bankou. Předposledním takovým případem byla Union banka (květen 2003). Od té doby docházelo k zániku licence výhradně na základě vlastního rozhodnutí banky ukončit činnost v souvislosti s převzetím jinou bankou.

Koncem října 2016 nabylo právní moci rozhodnutí České národní banky o odebrání licence ERB bank, především z důvodů nestandardních transakcí ohrožujících stabilitu banky a nedostatečného řízení rizik.

4 Český bankovní systém

O zdravém vývoji českého bankovního systému v posledních deseti letech, tj. včetně období bankovní a finanční krize v mnoha zemích, svědčily již uvedené údaje o (ne)odebírání bankovních licencí. Jediný případ byl spojen s menší bankou.

Vypovídací schopnost o vývoji zdraví bank mají údaje o úvěrech vkladech a popř. transakcích s cennými papíry a finančními deriváty. To vše se projevuje ve výsledcích hospodaření a vývoji kapitálové přiměřenosti. Následná analýza se vztahuje na aktiva, pasiva a kapitál na půlročních datech v období 1. pololetí 2007 až 1. pololetí 2017 se zaměřením na položky v domácí měně. Zdrojem všech převzatých číselných údajů je ARAD (ČNB, 2017a).

Jen čírou shodou okolností se v uvedeném období bilanční suma (= aktiva, = pasiva) bank přesně zdvojnásobila (růst o 100,02 %).

4.1 Aktiva bank

V tabulce 1 jsou uvedeny údaje o základních položkách na aktivech bank. S výjimkou celkových aktiv jde o aktiva v domácí měně bez rozlišování rezidentů a nerezidentů.

Půlroční tempa změn vybraných položek aktiv jsou uvedené v grafu 1. Nejproměnlivější položkou jsou vklady u ČNB, resp. rezervy bank. Prudké změny lze spojovat s reakcí bank na krizový vývoj v zahraničí (2007-2009) a později přímo s devizovými intervencemi České národní banky 7. listopadu 2013 a pravidelně od července 2015 (s výjimkami v říjnu 2015 a březnu 2016). Nejstabilnější tempa změn se týkají úvěrů bank, ať již poskytovaných domácnostem nebo nefinančním firmám.

Tab. 1 Aktiva bank, údaje v mld. CZK

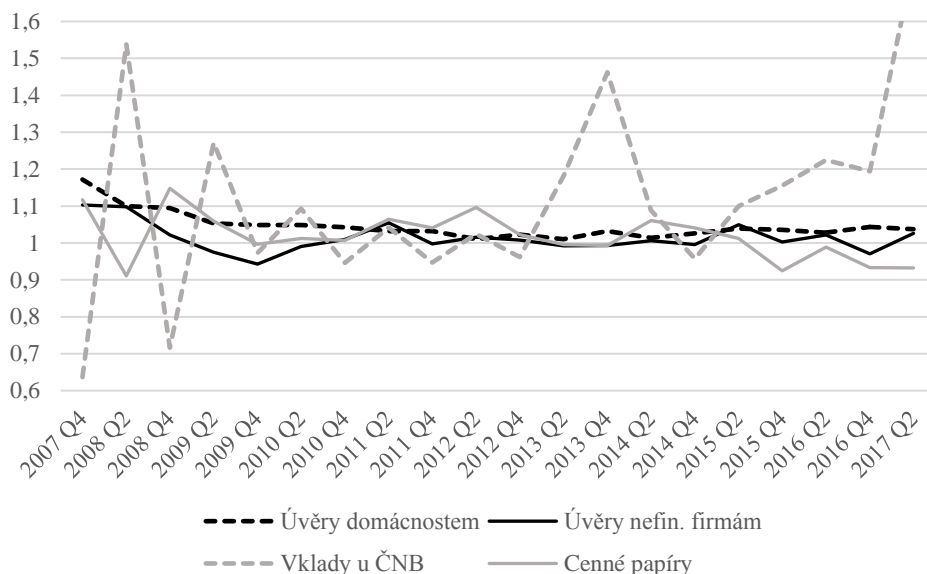
Období	Aktiva celkem	Aktiva v CZK	Úvěry celkem	Úvěry domác-nostem	Úvěry nefin. firmám	Vklady u ČNB	Cenné papíry
2007 Q2	3546,38	2948,37	1360,56	603,37	559,09	438,24	643,72
2007 Q4	3708,24	3058,19	1553,70	707,04	616,63	279,04	718,98
2008 Q2	4080,57	3404,69	1698,99	777,40	677,26	429,20	654,87
2008 Q4	4153,37	3432,83	1783,87	850,68	692,19	307,68	751,73
2009 Q2	4222,66	3560,85	1823,41	895,86	674,67	391,22	796,19
2009 Q4	4218,99	3542,09	1820,09	939,52	636,07	380,76	793,79
2010 Q2	4337,27	3654,25	1838,74	985,39	629,83	416,00	803,42
2010 Q4	4329,77	3634,29	1875,49	1026,89	636,03	393,73	809,00
2011 Q2	4407,10	3739,48	1925,26	1059,71	670,83	410,11	860,63
2011 Q4	4609,81	3875,67	1961,50	1093,72	669,38	388,39	896,10
2012 Q2	4792,74	4018,15	1990,70	1105,48	679,62	397,96	982,59
2012 Q4	4778,59	4035,91	2014,31	1130,31	684,84	382,62	1004,90
2013 Q2	4885,31	4061,50	2023,59	1141,88	679,34	451,88	1000,58
2013 Q4	5200,63	4264,64	2056,72	1178,98	674,41	660,83	994,05
2014 Q2	5338,70	4423,98	2105,24	1195,04	678,40	719,09	1054,41
2014 Q4	5387,98	4446,43	2144,16	1226,23	675,33	688,36	1097,87
2015 Q2	5535,54	4567,50	2225,46	1274,18	708,99	757,15	1110,91
2015 Q4	5549,69	4580,44	2262,63	1319,01	710,62	874,52	1027,23
2016 Q2	5901,33	4868,93	2328,36	1356,05	726,07	1071,19	1015,90
2016 Q4	6019,45	4988,56	2371,92	1414,93	704,58	1278,90	948,33
2017 Q2	7093,43	5990,29	2443,11	1467,67	723,02	2246,67	884,10
2Q17/2Q07	2,00	2,03	1,80	2,43	1,29	5,13	1,37

Zdroj: ČNB (2017b; 2017e), vlastní výpočty.

Úvěry jsou nejvýznamnějším aktivem, jejich podíl na korunových aktivech se pohyboval kolem 50 %. K významnému poklesu podílu – na 40 % – došlo v posledním sledovaném půlroce, což ovšem jednoznačně opět souvisí s dramaticky rostoucím objemem devizových intervencí České národní banky proti koruně až do dubna 2017, a adekvátním růstem podílu položky vklady bank u centrální banky.

Česká národní banka nakupovala od bank devizové prostředky a prodávala jim koruny.² Podrobnější údaje jsou v tabulce 2.

Graf 1 Půlroční tempa změn vybraných položek aktiv (řetězové indexy)

Zdroj: autor z údajů v tab. 1.

O kvalitě aktiv tak vypovídá především kvalita úvěrů. Podíl „špatných“ úvěrů na celkových úvěrech patří mezi běžně sledované bankovní údaje. Úvěry a další pohledávky jsou za tímto účelem členěny do pěti skupin podle doby zpoždění splátek a míry úvěrového rizika, resp. rizika nesplacení na standardní (splátky se opoždějí max. o 30 dní), sledované (po lhůtě splatnosti 31–90 dní), nestandardní (91–180 dní), pochybné (181–360 dní) a ztrátové (nad 360 dní, s minimální pravděpodobností splacení). První dvě skupiny tvoří pohledávky bez selhání, zatímco nestandardní, pochybné a ztrátové pohledávky spadají pod pohledávky se selháním; podrobnější údaje zachycuje graf 2 (údaje jsou dostupné až od pol. 2008). Graf dobře ilustruje určité časové zpoždění za vývojem ekonomiky. Výše byly zmíněny roky ekonomického poklesu (2009, 2012–2013), se zpožděním do 1 roku se to projevílo v nárůstu podílu pohledávek se selháním.

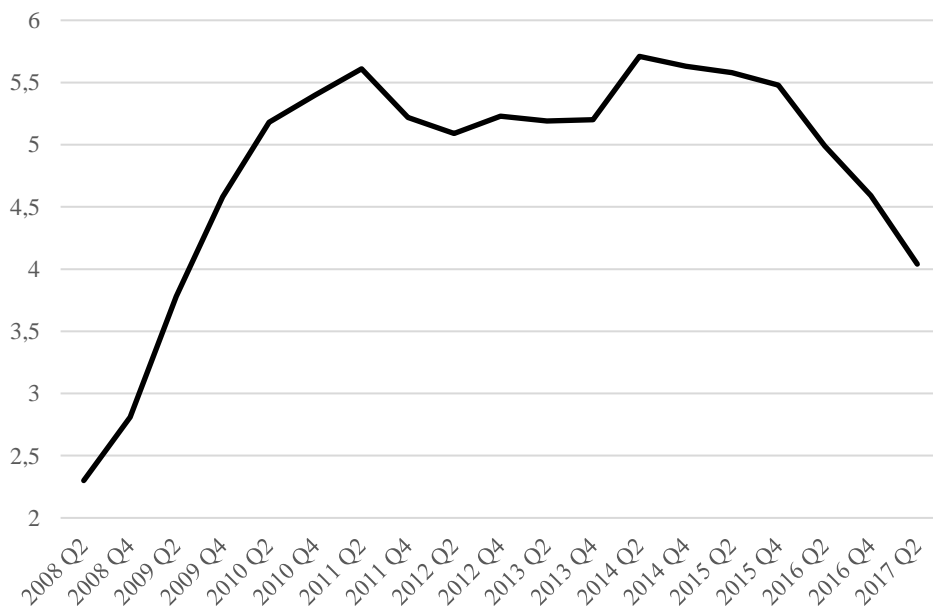
² Objemy intervencí vyjádřených v mld. EUR (ČNB, 2017g) jsou: leden 2017: 14,48, únor 2017: 8,14, březen 2017: 19,26 (poslední intervence začátkem dubna 2017 v rozsahu 0,65). Při kursové hranici 27 CZK/EUR to představuje růst vkladů bank o 1,15 bil. CZK.

Samotné intervence nezvyšují celková aktiva bank, neboť růst rezerv je spojen s poklesem devizových aktiv bank.

Tab. 2 Podíly na aktivech v CZK (%)

Období	Úvěry	Vklady u ČNB	Cenné papíry	Období	Úvěry celkem	Vklady u ČNB	Cenné papíry
2007 Q2	46,15	14,86	21,83	2012 Q4	49,91	9,48	24,90
2007 Q4	50,80	9,12	23,51	2013 Q2	49,82	11,13	24,64
2008 Q2	49,90	12,61	19,23	2013 Q4	48,23	15,50	23,31
2008 Q4	51,96	8,96	21,90	2014 Q2	47,59	16,25	23,83
2009 Q2	51,21	10,99	22,36	2014 Q4	48,22	15,48	24,69
2009 Q4	51,38	10,75	22,41	2015 Q2	48,72	16,58	24,32
2010 Q2	50,32	11,38	21,99	2015 Q4	49,40	19,09	22,43
2010 Q4	51,61	10,83	22,26	2016 Q2	47,82	22,00	20,87
2011 Q2	51,48	10,97	23,01	2016 Q4	47,55	25,64	19,01
2011 Q4	50,61	10,02	23,12	2017 Q2	40,78	37,51	14,76
2012 Q2	49,54	9,90	24,45				

Zdroj: vlastní výpočty z údajů v tab. 1.

Graf 2 Podíl pohledávek se selháním na celkovém stavu pohledávek (%)

Zdroj: autor z údajů ČNB (2017d).

Zde lze využít srovnání např. se zeměmi eurozóny – údaje za 1. čtvrtletí 2017 nás řadí v tom dobrém smyslu pod průměr (4,3 % oproti 5,9 % v EMU), ačkoli průměr EMU dramaticky zhoršují např. Řecko (46,2 %), Portugalsko (20,1 %) nebo Itálie (14,4 %). Při srovnání podílu objemu pohledávek se selháním na hrubém domácím produktu jsme na tom opět velmi dobře (3,2 % ČR, 6,7 % EMU).³

Jak významný růst rezerv bank u centrální banky, tak jejich objem a podíl na aktivech znamenají nezvykle vysoký stav (dobro)volných rezerv. Například na konci 2016 z 1279 mld. korun celkových rezerv (viz tab. 1) činily povinné minimální rezervy 202 mld. korun, tj. 15,8 %, a 84,2 % tak připadá na volné rezervy. V Evropské měnové unii podíl volných rezerv představoval 32,3 %.⁴ Po masivních intervencích Českou národní bankou od ledna do dubna 2017 dosáhl podíl volných rezerv v pololetí 2017 87,5 %.

Jejich podíl na celkových aktivech bank na konci 2016 představoval 17,9 %, což je ve srovnání s Evropskou měnovou unií (1,33 %) mnohonásobně vyšší.⁵ Přitom je u nás sazba povinných minimálních rezerv (2 %) dvojnásobná, přičemž základny výpočtu jsou shodné. Při stejné sazbě by banky v Evropské měnové unii neplnily povinné minimální rezervy.

Bankovní systém v České republice je tedy vysoce likvidní, což se samozřejmě projevuje i na straně pasiv – banky nemusejí získávat půjčky od centrální banky. Vklady u centrální banky, resp. rezervy bank jsou také bezrizikové. Proti tomu ovšem stojí nízká výnosnost – povinné minimální rezervy jsou úročené repo sazbou, volné rezervy pak diskontní sazbou, nejsou-li za ně nakoupeny poukázky centrální banky spojené opět s repo sazbou. Od listopadu 2012 až do změny na začátku srpna 2017 navíc byly obě vyhlášené sazby stejné (0,05 %). Jiná aktiva bank, až na výjimky, mají potenciálně výrazně vyšší výnosnost, ovšem také rizikovost.

4.2 Pasiva bank

Stejně jako v případě aktiv následující tabulka 3 obsahuje hlavní položky v domácí měně s výjimkou celkových pasiv a nerozlišují se rezidenti a nerezidenti.

³ Zdroje: EMU: ECB (2017c); ČR: výpočty autora.

⁴ Na konci roku 2016 v mld. EUR celkové rezervy 1313,26, z toho volné rezervy 424,28; zdroj: ECB (2017a)

⁵ Aktiva 31 974 mld. EUR; zdroj: ECB (2017b).

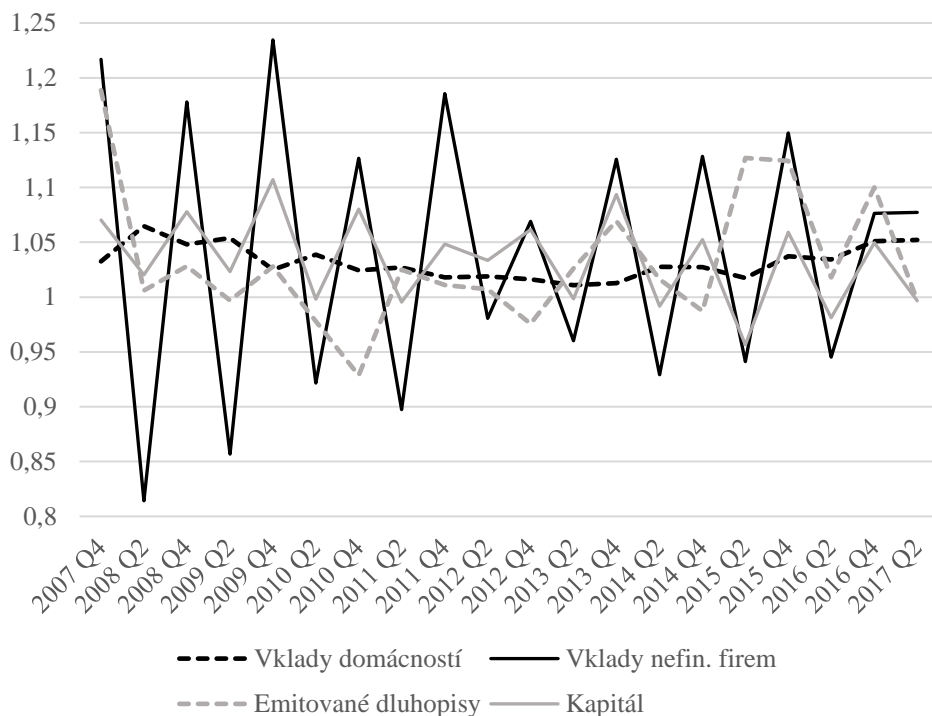
Tab. 3 Pasiva bank, údaje v mil. CZK

Období	Pasiva celkem	Pasiva v CZK	Vklady celkem	Vklady domác-ností	Vklady nefin. firem	Emito-vané dlu-hopisy	Kapitál
2007 Q2	3546,38	3064,60	2082,59	1192,11	399,37	268,43	329,02
2007 Q4	3708,24	3160,55	2109,76	1231,08	485,91	319,06	352,11
2008 Q2	4080,57	3503,50	2309,75	1310,74	395,64	320,96	359,22
2008 Q4	4153,37	3526,40	2301,11	1373,83	466,03	330,04	387,20
2009 Q2	4222,66	3645,50	2472,49	1447,90	399,29	329,05	396,18
2009 Q4	4218,99	3693,33	2457,49	1484,13	492,94	338,21	438,63
2010 Q2	4337,27	3781,72	2518,33	1541,78	454,32	330,76	437,81
2010 Q4	4329,77	3803,41	2545,61	1579,62	511,87	307,14	472,95
2011 Q2	4407,10	3850,54	2561,07	1622,21	459,33	314,80	470,86
2011 Q4	4609,81	4035,15	2664,54	1651,35	544,62	318,23	493,62
2012 Q2	4792,74	4200,60	2811,67	1682,62	534,09	320,53	510,17
2012 Q4	4778,59	4229,21	2849,10	1709,93	570,92	312,73	541,52
2013 Q2	4885,31	4283,90	2916,36	1728,46	548,23	320,93	540,61
2013 Q4	5200,63	4429,75	2968,25	1750,67	617,09	343,18	591,22
2014 Q2	5338,70	4496,46	3010,87	1799,13	573,37	348,78	586,38
2014 Q4	5387,98	4518,42	3014,10	1848,48	646,91	344,33	617,12
2015 Q2	5535,54	4592,83	3034,08	1880,46	608,96	388,06	590,30
2015 Q4	5549,69	4601,50	3094,27	1950,31	700,15	436,25	625,23
2016 Q2	5901,33	4835,20	3256,17	2017,24	661,79	444,10	613,56
2016 Q4	6019,45	4980,59	3339,63	2119,90	712,40	488,48	643,88
2017 Q2	7093,43	5703,58	3760,74	2230,15	767,48	486,98	641,65
2Q17/2Q07	2,00	1,86	1,81	1,87	1,92	1,81	1,95

Zdroj: ARAD (ČNB, 2017f), vlastní výpočty.

Celková pasiva vzrostla v analyzovaném období rychleji než všechna uvedená dílčí položky korunových pasiv. Je proto zřejmé, že nejrychleji rostly další položky (především pasiva v zahraničních měnách, růst 2,88 %). Půlroční tempa změn jsou u vkladů domácností, vkladů nefinančních firem, emitovaných dluhopisů a kapitálu velmi podobné, což se promítlo i do celkových změn (bazické indexy) s hodnotami mezi 1,81 a 1,95; podrobněji graf 3.

Graf 3 Půlroční tempa změn vybraných položek pasiv (řetězové indexy)

Zdroj: autor z údajů v tab. 3.

Nevýrazně proměnlivá tempa půlročních změn se promítla i do nepatrných změn v podílech dílčích položek na pasivech; viz tabulka 4. Poslední dva sloupce tabulky zachycují podíly vkladů domácností a nefinančních firem na celkových vkladech, nikoli na celkových pasivech – zbývajících vklady jsou vklady vládních, neziskových a finančních institucí s podíly mezi 14 až 26 %.

Stabilita relativní výše vkladů (podíly mezi 65 % a 68 %) svědčí o tom, že náš bankovní systém nebyl vystaven žádným dramatickým výběrům vkladů. V případě domácností tomu také „brání“ vysoká ochrana vkladatelů, zatímco u firem je to výrazně složitější – stávající limity jsou sice v absolutní výši stejné, vzhledem k výši vkladů však relativně výrazně nižší.⁶

⁶ Do prosince 2009 27 778 EUR, náhrada 90 %, do prosince 2010 50 000 EUR a 100 %, od ledna 2011 100 000 EUR a 100 %.

Tab. 4 Podíly na pasivech v CZK (%)

Období	Vklady celkem	Emitované dluhopisy	Kapitál	Vklady domácností/celkem	Vklady nefin. firmy/celkem
2007 Q2	67,96	8,76	10,74	57,24	19,18
2007 Q4	66,75	10,10	11,14	58,35	23,03
2008 Q2	65,93	9,16	10,25	56,75	17,13
2008 Q4	65,25	9,36	10,98	59,70	20,25
2009 Q2	67,82	9,03	10,87	58,56	16,15
2009 Q4	66,54	9,16	11,88	60,39	20,06
2010 Q2	66,59	8,75	11,58	61,22	18,04
2010 Q4	66,93	8,08	12,43	62,05	20,11
2011 Q2	66,51	8,18	12,23	63,34	17,94
2011 Q4	66,03	7,89	12,23	61,97	20,44
2012 Q2	66,94	7,63	12,15	59,84	19,00
2012 Q4	67,37	7,39	12,80	60,02	20,04
2013 Q2	68,08	7,49	12,62	59,27	18,80
2013 Q4	67,01	7,75	13,35	58,98	20,79
2014 Q2	66,96	7,76	13,04	59,75	19,04
2014 Q4	66,71	7,62	13,66	61,33	21,46
2015 Q2	66,06	8,45	12,85	61,98	20,07
2015 Q4	67,24	9,48	13,59	63,03	22,63
2016 Q2	67,34	9,18	12,69	61,95	20,32
2016 Q4	67,05	9,81	12,93	63,48	21,33
2017 Q2	65,94	8,54	11,25	59,30	20,41

Zdroj: vlastní výpočty z údajů v tab. 3.

4.3 Kapitálová přiměřenost bank

Klíčovým ukazatelem zdraví bank je ukazatel vypovídající o solventnosti – kapitálová přiměřenost. Zjednodušeně představuje poměr mezi „regulatorním kapitálem“ a součtem rizikově vážených aktiv, úvěrových ekvivalentů podrozvahových položek, tržního rizika a operačního rizika. Minimální poměr, nyní známý jako Basel III, je v zemích Evropské unie ve výši 10,5 %, s platností v zásadě od roku 2014. Do té doby činil 8 %.

Domácí regulatorní orgány mají možnosti – a často je využívají – stanovit další, tj. vyšší požadavky. Například některé velké banky v České republice mají nyní minimální podíl 14 %. Je to spojeno s přístupem čím větší banka, tím potenciálně

nebezpečnější jsou její možné problémy pro celý bankovní systém. Největší banky se mohou stát *příliš velkými na úpadek* (too-big-to-fail; srov. 3.2) – nyní jsou takové banky označovány „korektním“ termínem za *systémově významné*. Tvrdší požadavky a omezitelnější dohled jsou u nich podle autora oprávněné.

Vývoj kapitálové přiměřenosti je zachycen v tabulce 5, k dispozici jsou údaje od 2. pololetí 2008.

Tab. 5 Kapitálová přiměřenost bank v České republice (%)

Období	Kapitálová přiměřenost	Období	Kapitálová přiměřenost	Období	Kapitálová přiměřenost
2008 Q2	12,38	2011 Q4	15,27	2015 Q2	17,60
2008 Q4	12,32	2012 Q2	16,32	2015 Q4	18,38
2009 Q2	13,71	2012 Q4	16,42	2016 Q2	17,81
2009 Q4	14,11	2013 Q2	17,14	2016 Q4	18,45
2010 Q2	14,97	2013 Q4	17,08	2017 Q2	18,77
2010 Q4	15,52	2014 Q2	17,89		
2011 Q2	15,97	2014 Q4	18,00		

Zdroj: ARAD (ČNB, 2017c).

I když s výkyvy, kapitálová přiměřenost roste, samozřejmě také z důvodu zvyšování minimálních regulatorních požadavků. Bankovní systém v České republice jako celek je solventní.

Výrazně vyšší než minimální kapitálová přiměřenost také znamená, že banky mají prostor ke zvyšování (rizikově vážených) aktiv, popř. podrozvahových položek, aniž by musely navyšovat kapitál.

4.4 Úvěry a vklady

Mediálně často zmiňovaným ukazatelem z bankovního prostředí je poměr úvěrů a vkladů. Autor to sice považuje za spíše přeceňované, nicméně určitou vypovídací schopnost ukazatel má. Za „zdravé bankovní systémy“ jsou označovány ty, kde podíl je nižší než 1.

Při abstrakci od výsledku hospodaření a některých bilančních položek a vzhledem k nutné bilanční rovnosti mezi aktivy a pasivy je jasné, že pokud poměr celkových úvěrů a vkladů je

- větší než 1, banky mohou mít relativně nízké rezervy na aktivech, relativně vysoký kapitál v pasivech nebo jsou závislé na zdrojích z mezibankovního trhu včetně úvěrů od centrální banky;
- menší než 1, banky mají relativně vysoká další aktiva (nepředpokládáme nízký kapitál na pasivech) – cenné papíry různého typu a/nebo rezervy u centrální banky.

Nakoupené cenné papíry dluhového typu jsou však také formou úvěru a platí, že jejich bezhotovostními nákupy, stejně jako u bezhotovostních úvěrů, dochází k emisi peněz do ekonomiky v podobě běžných vkladů (protistranou musejí být nebankovní subjekty s účty u bank, nikoli jiné banky).

U dluhových cenných papírů by podrobná analýza vyžadovala rozčlenění podle dlužníka, to však není ani předmětem článku, ani rozebíraného ukazatele. Stejně tak se nerozlišují běžné a další vklady, což je vzhledem ke každodenním přesunům mezi nimi akceptovatelné. V tabulce 6 je uveden vývoj ukazatele celkem a v členění na sektor domácností (DOM) a nefinančních firem (NFF); pro vyšší přehlednost je přiložen příslušný graf 4.

Tab. 6 Poměr úvěrů a vkladů (%)

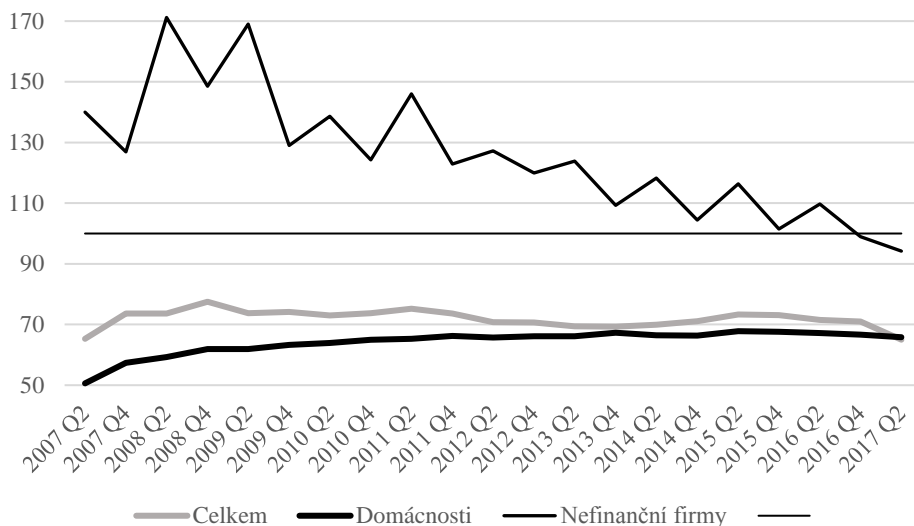
Období	Celkem	DOM	NFF	Období	Celkem	DOM	NFF
2007 Q2	65,3	50,6	140,0	2012 Q4	70,7	66,1	120,0
2007 Q4	73,6	57,4	126,9	2013 Q2	69,4	66,1	123,9
2008 Q2	73,6	59,3	171,2	2013 Q4	69,3	67,3	109,3
2008 Q4	77,5	61,9	148,5	2014 Q2	69,9	66,4	118,3
2009 Q2	73,7	61,9	169,0	2014 Q4	71,1	66,3	104,4
2009 Q4	74,1	63,3	129,0	2015 Q2	73,3	67,8	116,4
2010 Q2	73,0	63,9	138,6	2015 Q4	73,1	67,6	101,5
2010 Q4	73,7	65,0	124,3	2016 Q2	71,5	67,2	109,7
2011 Q2	75,2	65,3	146,0	2016 Q4	71,0	66,7	98,9
2011 Q4	73,6	66,2	122,9	2017 Q2	65,0	65,8	94,2
2012 Q2	70,8	65,7	127,2				

Zdroj: vlastní výpočty z údajů v tab. 1 a 3.

Nejvyšší stabilita je spojena s celkovými úvěry a vklady, nejméně stabilní je poměr u nefinančních firem se zřejmou tendencí poklesu k hranici 1 (a pod 1 počínaje 4. čtvrtletím roku 2016). Je zřejmé, že nefinanční firmy jsou výrazně závislejší na bankovních úvěrech než domácnosti (abstrahujeme však také od půjček domácnostem nebankovními poskytovateli).

Výše uvedené poznámky k hodnotám ukazatele v našem bankovním systému (celkově pod hodnotou 1) mají primární vysvětlení v extrémně vysoké výši rezerv bank.

Graf 4 Vývoj poměru mezi úvěry a vklady (%)

Zdroj: autor z údajů v tab. 5.

5 Závěr

Autor rozhodně nechce předpovídat budoucnost, proto se omezí jen na hodnocení současnosti.

Český bankovní systém nevykazuje žádné příznaky větších problémů. V posledních deseti letech, která zahrnovala krizová období v ekonomické a finanční oblasti, se banky u nás nedostávaly do situací, kdy by potřebovaly pomoc od centrální banky (či dokonce od státu).

Potenciálním problémem, což se může jevit jako protimluv, je vysoká likvidita. Banky jako celek již mají jednu třetinu aktiv v podobě vkladů u České národní banky. Dramatický růst v posledních letech byl ovšem spojen s devizovými intervencemi proti koruně. Vysoké rezervy jsou bezriziková, ale potenciálně velmi málo výnosná aktiva. Současně determinují minimální až nulovou potřebu bank čerpat úvěry od centrální banky.

Vedle vysoké likvidity byly a jsou naše banky jednoznačně solventní. Průměrné vybavení kapitálem je přibližně o polovinu vyšší, než je minimální požadovaná úroveň.

Těžké bankovní a finanční krize v řadě zemí, včetně zemí Evropské unie, přežil náš bankovní systém bez viditelných komplikací.

Literatura

BLAHOVÁ, N., 2015. Analysis of the Relation between Macroprudential and Microprudential Policy. *European Financial and Accounting Journal*. Roč. 10, č. 1, s. 33–47. doi: 10.18267/j.efaj.136.

ČNB, 2017a. *Databáze časových řad ARAD* [online]. [cit. 2. 10. 2017]. Dostupné z: <<https://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>>.

ČNB, 2017b. *Databáze časových řad ARAD – Aktiva* [online]. [cit. 2. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=AA BAA&p_sestuid=&p_lang=CS>.

ČNB, 2017c. *Databáze časových řad ARAD – Banky – Kapitálové poměry* [online]. [cit. 4. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=6&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=33113&p_uka=1%2C5&p_strid=BAH&p_od=200803&p_do=201706&p_lang=CS&p_format=3&p_decsep=%2C>.

ČNB, 2017d. *Databáze časových řad ARAD – Banky – Poměrové ukazatele* [online]. [cit. 3. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=6&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=37694&p_uka=9%2C12&p_strid=BAK&p_od=200803&p_do=201706&p_lang=CS&p_format=3&p_decsep=%2C>.

ČNB, 2017e. *Databáze časových řad ARAD – Měnový přehled – historická data – Aktiva* [online]. [cit. 9. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1148&p_strid=AAACA&p_lang=CS>.

ČNB, 2017f. *Databáze časových řad ARAD – Pasiva* [online]. [cit. 3. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=AA BAB&p_sestuid=&p_lang=CS>.

ČNB, 2017g. *Devizové obchody ČNB* [online]. [cit. 6. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/DEVOP_EUR.HTML>.

ČNB, 2017h. *Zprávy o finanční stabilitě* [online]. [cit. 13. 10. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/>.

ECB [European Central Bank], 2017a. *Supervisory Banking Statistics* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné z: <<https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/statistics/html/index.en.html>>.

Revenda, Z.: *Bankovní sektor České republiky: vývoj v krizovém období a současnost*.

ECB [European Central Bank], 2017b. *Eurosystem balance sheet* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné z: <<https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/balance/html/index.en.html>>.

ECB [European Central Bank], 2017c. *Statistical data warehouse – Aggregated balance sheet* [online]. [cit. 11. 10. 2017]. Dostupné z: <<http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000003154>>.

KINDLEBERGER, C. P., ALIBER, R., 2005. *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*. New York: Wiley.

MANDEL, M., TOMŠÍK, V., 2015. Dynamika a rovnováha úspor, investic a úvěru v hospodářském cyklu: příklad České republiky. *Politická ekonomie*. Roč. 63, č. 1, s. 32–56. doi: 10.18267/j.polek.987.

MISHKIN, F. S., 2013. *Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson.

REINHART, C., ROGOFF, K., 2009. *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton: Princeton University Press.

Banking sector of the Czech Republic: development in crisis period and present

Zbyněk Revenda

Abstract:

The author analyzes the development of the Czech banking sector over the past ten years, focusing on selected assets and liabilities to assess the liquidity and solvency situation and development. Banks did not have any more serious problems even in the years of economic downturn 2009 and 2012-2013, they did not need assistance from the central bank or from the state. A potential and paradoxical problem may be the high level of free reserves at the central bank. It is a risk-free and highly liquid asset, but also a low-yielding asset. This also leads to virtually nil state of bank lending from the central bank. The main reason for the dramatic growth of reserves was foreign exchange intervention against the koruna. Banks as a whole are also solvent, the average capital adequacy considerably exceeds the level of minimum requirements. Severe financial crises are not connected with the Czech banking system in the analyzed period.

Keywords: Bank assets; Bank liabilities; Bank Reserves;
Capital adequacy; Crisis; Liquidity; Solvency.

JEL Classification: G21.